

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14636314>

TRIZ – NOSTANDART QARASHINI, YANGICHA FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH ASOSI

Yuldasheva Dilafruz Maxamadaliyeva
FarDUdotseti

Temirova Shahloxon Xoshimjon qizi
FarDU magistri

Nabiyeva Nigora
FarDU tadqiqotchisi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishda TRIZ texnologiyasi metodlaridan foydalanish xususida fikr yuritiladi. TRIZ texnologiyasi keng imkoniyatlar, bolalarni ijodkorlik va ixtiroga moyilligini oshirish usullari yig'indisi ekanligi misollarda yoritib berilgan.

Tayanch atamalar: TRIZ, rivojlanish, motiv, maqsad, texnologiya.

Hozirgi kunda rivojlangan ta'lim tizimining asosiy maqsadi, yuqori ijodiy salohiyatli, jamiyatda o'z o'rniga ega muvaffaqiyatli bo'lgan bolalarning yangi avlodini tarbiyalashdir. Lekin bunday bolalarni topish, tarbiyalashning o'zi bo'lmaydi. Rivojlanishda tabiat va tarbiya bir butunlikni tashkil qiladi. Tabiiy rivojlanish jarayonida bolada ko'plab xususiyatlar namoyon bo'ladi. Tabiat bolalardagi odatiy xususiyatlarga ham, individual farqlarga ham ta'sir qiladi. Ba'zi xususiyatlar kuchli genetik asosga ega bo'lib, deyarli barchada namoyon bo'ladi. Deyarli barcha bolalar yurishni, tilni tushunishni, boshqalarga taqlid qilishni, oddiy vositalardan foydalanishni va boshqa odamlar dunyoga qanday qarashlari haqida xulosa chiqarishni o'rganish qobiliyatiga ega. Shuning uchun, iqtidorli, zukko bolalarni izlab topish emas,

balki bolalarning bo'shliqlarini to'ldirish, ularda ijodiy qobiliyatlarni maqsadli shakllantirish, dunyoga nostandart qarashini, yangicha fikrlashini rivojlantirish, kreativ, keng imkoniyatli iste'dodlarni yaratishdan iboratdir. Maktabgacha yosh davr o'ziga xos davrdir. Bolaning menligi, o'zini-o'zi anglashi, ijodiy salohiyati aynan shu davrda shakllanadi va bu davrga alohida etiborli bo'lib, uni o'tkazib yubormaslik lozim. Bolalarda ijodkorlik qobiliyatini rivojlantirishning samarali pedagogik texnologiyalaridan biri bu TRIZ texnologiyasidir. TRIZ (Teoriya pesheniya izobretatelskix zadach), ya'ni ixtirochilik muammosini hal qilish nazariyasi bo'lib, taniqli rus olimi, ixtirochi olim Genrix Saulovich Altshuller tomonidan asos solingan. Bunda pedagog bolani faol ijodiy fikrlashga undovchi noan'anaviy ish shakllaridan foydalanadi.

TRIZ – bu aniq manzilli g'oyalarni izlab topish, bolaning ijodiy qobiliyatini rivojlantirish uchun noyob vosita, ijodkorlikni o'rgatish mumkinligini va o'rgatish kerakligini isbotlovchi vositadir. Masalan, bolalarga ertak o'qish asnosida ularga turlicha savollarni berish: “ertak qahramonlar o'rnida bo'lib qolganingizda nima qilgan bo'lar edingiz?” kabi savollar bilan ularni topqirlik va mantiqiy fikrlashga o'rgatish mumkin. Tulki bo'g'irsoqni yeb qo'ymasligi uchun bo'g'irsoq nima qilish kerak edi? Qizil qalpoqchanning qanday fazilatlari va kamchiliklari bor? singari savollar bolalarni shunchaki ertak tinglashni emas, balki ularni fikrlashga chorlaydi.

TRIZ texnologiyasidan foydalanishning maqsadi, bir tomondan, moslashuvchanlik, harakatchanlik, izchillik, dialektika, ikkinchi tomondan, qidiruv faolligi, yangilikka intilish, nutq va uni rivojlantirish kabi fikrlash fazilatlarini rivojlantirishdir. Bola imkoniyatlari va ehtiyojlarini inobatga olib, ta'limni bolaga moslashtirgan holda yondashish maqsadga muvofiqdir. TRIZ – rivojlangan tafakkur qarama-qarshilik, uning shakllanishi va yechimi haqidagi tasavvurlardir. Qarama-qarshilikni hal qilish natijasi esa ixtirodir. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun TRIZ – bu jamoaviy o'yinlar tizimidir. Bu o'yinlar tizimi dasturni amaliyotda joriy etilishda samaradorlikni oshirish uchun xizmat qiluvchi tadbirlardir. TRIZ texnologiyasidan foydalanish bolaga o'z faoliyatidan, kashfiyotlaridan quvonchni his etish va ularda

vazifalarni uddalay olishiga ishonch hislarini shakllantiradi. Bolalarning ijodiy va aqliy faoliyati sezilarli darajada faollashadi. Faoliyat jarayonini tushungan holda keng fikrlashga va muammoning yechimini topishga o'rgatadi.

Bu texnologiyalardan o'rinli, maqsadli foydalanish bolalardan haqiqiy ixtirochilarni etishtirishga imkon beradi va shu bilan birga boshqalarning muvaffaqiyatidan quvonish, yordam berish istagi, qiyin vaziyatdan chiqish yo'lini topish istagi kabi axloqiy fazilatlarni rivojlantiradi. TRIZ texnologiyasi bolalarga mustaqil ravishda savollarga javob topa olish, muammolarni mustaqil hal qilish, tahlil qilish imkonini beradi. TRIZ texnologiyasidan ham ta'limiy faoliyatda, ham mehnat faoliyatida, ham o'yinlarda foydalanish mumkin. Bu maktabgacha yoshdagi bolaning ongida dunyoning yagona, uyg'un, ilmiy asoslangan modelini shakllantirishga imkon beradi.

Xulosa o'rnida aytib o'tish lozimki, TRIZ texnologiyasi bolalarning tasavvurini, fantaziyasini rivojlantirishga imkon beradi, atrofdan olgan taassurotlarini yanada boyitadi, bilimlarni qiziqarli shaklda taqdim etadi, ularning kuchli va uzoq muddatda o'zlashtirilishi va tizimlashtirilishini ta'minlaydi, nutqini yanada rivojlantiradi, maksimal darajada imkoniyatlarini yuzaga chiqarishga yordam beradi, ijodkorlikning namoyon bo'lishini rag'batlantiradi. TRIZ hamkorlik pedagogikasi tamoyillari asosida ishlaydi, bolalar va pedagoglar hamkorligi muvaffaqiyatli sharoitlarni yaratilishi, o'z kuchlari va imkoniyatlariga ishonch, dunyoni o'rganishga qiziqishini yanada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rustamova G.Yo. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ta'lim berishda TRIZ texnologiyasi metodlaridan foydalanish// "Экономика и социум" №11(90) 2021.